

TYT TARİH · ÜNİTE 3 / 7 · OSMANLI TARİHİ

Osmanlı Klasik Çağ: TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de tarihin **3. sorusunu** dokuz yılın dokuzunda Osmanlı'dan sordu; beşi kuruluş ve klasik çağdan: harita, Osman Gazi, Divanühümayun, cülus fermanı ve vakıf.

Bu sorularda parça bir kurumu ya da belgeyi anlatıyor; doğru cevap kurumun işleyişinden, çeldirici ise o kuruma yakıştırılan ama parçada olmayan bir özellikten geliyor. Notlar kurumları tablolarla veriyor.

Bu ünite

5 çıkmış soru (2018-2026)

bu bloktan yılda ~1 soru

5 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitelerden ne sordu?

5 sorunun 2'si tek konudan geldi: Beylikten devlete.

Beylikten devlete ■■ 2 soru

2018/3 1340'ların haritası 2022/3 Osman Gazi ve Oğuz boyları

Saltanat ve merkez teşkilatı ■■ 2 soru

2019/3 Divanühümayunun görevleri 2021/3 Cülus fermanı

Toplum ve vakıf ■ 1 soru

2026/3 Vakıf ve vakfiye

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

2 Beylikten Devlete (1299-1453)

Kuruluş zaman çizelgesi

1243 • Köseadağ: Selçuklu otoritesi zayıfladı, uçlarda Türkmen beylikleri doğdu.

TYT 2022/3

1302 • Koyunhisar (Bafeus): Bizans'a karşı ilk büyük zafer.

1326 • Orhan Bey Bursa'yı aldı, başkent yaptı.

1353 • Çimpe Kalesi: Rumeli'ye geçiş. TYT 2018/3

1360'lar • Edirne alındı ve başkent oldu.

1389-1396 • I. Kosova ve Niğbolu: Balkanlarda kalıcılık.

1402 • Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilgi; Fetret Devri (1402-1413).

1444-1448 • Varna ve II. Kosova: Haçlı ittifakları dağıtıldı.

1453 • İstanbul'un fethi: Orta Çağ kapandı, imparatorluk dönemi başladı.

Uç beyliğinden devlete

- Osman Gazi bir boy beyiydi. Moğol istilasından kaçan Oğuz boyları Anadolu'ya dağıldı; Ertuğrul Gazi'ye bağlı boylar Selçuklularca Bizans sınırındaki Söğüt ve Domaniç'e yerleştirildi. Parçadan Moğol istilasının düzeni bozduğu, büyük göçler, Oğuzların Türkleşmedeki rolü ve kuzeybatıda kuruluş çıkar. TYT 2022/3
- Moğollar Anadolu'yu vergiye bağladı ama uçlarda kalıcı egemenlik kurmadı; uçlar Türkmen beyliklerinin elindeydi.
- 1340'larda Osmanlı toprakları Bizans'la sınırdıydı, Anadolu'da beylikler sürüyordu, Selanik ve kuzey Ege adaları Bizans'taydı. Rumeli'ye geçiş 1353'te: haritanın tarihinden sonraki gelişme "söylenemez". TYT 2018/3

Hızlı büyümenin araçları

POLİTİKA	AÇIKLAMA
Gaza ve uç konumu	Bizans sınırındaki beylik, gaza ülküsüyle Türkmen savaşçıları çekti
İskân	Anadolu'dan getirilen Türkmenler Rumeli'ye yerleştirildi; fethedilen yer kalıcı oldu
İstimalet	Yerli halka hoşgörü ve hafif vergi; gayrimüslimler kazanıldı
Devşirme	Hristiyan çocuklar yetiştirilip Kapıkulu ordusuna ve yönetime alındı
Ahi ve dervişler	Şehirde ahiler, kırdaki dervişler kuruluşa toplumsal destek verdi

③ Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)

Zirve yılları

1514 • Çaldıran: Safeviler yenildi, Doğu Anadolu güvenceye alındı.

1516-1517 • Mircidabık ve Ridaniye: Memlükler yıkıldı, halifelik Osmanlılara geçti.

- 1526 • Mohaç: Macaristan Osmanlı etkisine girdi.
- 1529 • I. Viyana Kuşatması.
- 1538 • Preveze: Akdeniz'de deniz üstünlüğü.
- 1555 • Amasya Antlaşması: Safevilerle ilk resmî antlaşma.
- 1571 • Kıbrıs alındı; İnebahtı'da donanma yenildi.

İstanbul'un fethinin sonuçları

- Bizans sona erdi; Anadolu ile Rumeli toprakları birleşti, Boğazlar Osmanlı denetimine geçti.
- Osmanlı imparatorluğa dönüştü; Fatih kendini Roma'nın varisi saydı (Kayser-i Rum).
- Feodal kalelerin topla yıkılabildiği görüldü; Orta Çağ'ın kapanışı sayılır.

4) Saltanat ve Merkez Teşkilatı

Saltanat ve meşruiyet

- Padişahın yetkisinin Allah'tan geldiğine inanılırdı: ilahi kaynaklı, mutlak bir egemenlik. Tahta çıkışta **cülus**, bağlılık sözüne biat denirdi.
- Cülus fermanında "Allah'ın yardımıyla saltanat benim oldu", "vezirler ve ulemanın ittifakıyla", "hutbe okundu, sikke kesildi", "halka bildirilsin" ifadeleri vardı: ilahi kaynaklı egemenlik, ulemanın onayı, egemenlik sembolleri ve halkın bilgilendirilmesi çıkar. Aristokratik yönetim (soyluların paylaştığı iktidar) çıkmaz. **TYT 2021/3**
- Veraset değişti: önce ülke hanedanın ortak malıydı; I. Murat ile "ülke padişah ve oğullarınıdır", Fatih'le kardeş katli kanunlaştı, 1617'den sonra hanedanın en yaşlı üyesi (ekber ve ersed) tahta geçti.

Divanühümayun

KİM YA DA NE	GÖREVİ
<u>Divanın işleri</u>	Devlet işleri, savaş ve barış kararı, önemli davalar, halkın şikâyetleri, elçilerin kabulü TYT 2019/3
<u>Veziriazam</u>	Padişahın mutlak vekili; padişah katılmayınca divana başkanlık eder
<u>Kazasker</u>	Adalet ve eğitim işleri; kadı ve müderris atamaları
<u>Defterdar</u>	Maliye: gelir ve gider, bütçe
<u>Nişancı</u>	Tuğra çekme, yazışma, tapu ve tahrir defterleri

Kaptan-ı derya

Donanmanın başı; vezir rütbesindeyse divana katılır

Divanda olmayan

- Veliahdın belirlenmesi divanın görevi değildi; taht hanedanın ve veraset geleneğinin meselesiydi. **TYT 2019/3**
- Şeyhülislam divanın üyesi değildi; fetvalarıyla kararların dine uygunluğunu onaylardı.
- Saray: Enderun (devlet adamı yetiştiren saray okulu), Birun (dış hizmetler), Harem.

5) Klasik Çağda Toplum, Toprak ve Vakıf

Toplum düzeni

KESİM	ÖZELLİĞİ
<i>Yönetenler (askerî)</i>	Seyfiye (asker), ilmiye (ulema), kalemiye (bürokrasi); vergi vermez
<i>Yönetilenler (reaya)</i>	Köylü, şehirli ve konar-göçer; vergi verir
<i>Millet sistemi</i>	Toplum dine göre gruplanır: Müslüman, Rum, Ermeni, Yahudi; her grubun kendi dinî lideri
<i>Lonca ve narh</i>	Esnafloncalarda örgütlenir; devlet fiyatı (narh) belirler

Tımar sistemi

- Toprağın mülkiyeti devletindir (mîrî arazi). Sipahi bir bölgenin vergisini alır, karşılığında atlı asker (cebelü) besler.
- Köylü toprağı işler, satamaz ve terk edemez; üretim sürekli, hazineye yük olmadan büyük bir ordu beslenir.
- Has (en büyük), zeamet ve tımar gelirlerine göre dirlik büyüklükleri.

Vakıf

- Vakıf kuran kişi kadı huzurunda **vakfiye** düzenler: hangi malın vakfedildiği, nasıl işletileceği, gelirin hangi hayır işine gideceği önceden yazılır; yönetimi kendisi ya da **mütevelli** üstlenir. Vakıf kurucunun ölümüyle bitmez, vakfiyesine göre sürer. **TYT 2026/3**
- Vakıflar cami, medrese, imaret, köprü, çeşme ve kervansaray devlet bütçesinden bağımsız gelirle yaşattı; külliyele şehirlerin büyümesinde rol oynadı.
- Gelir kira, dükkân ve tarla gibi taşınmazların işletilmesinden gelir: vakıf ticari faaliyetle de gelir sağlar.

6 ÖSYM'nin Kalıbı

ÖSYM'nin beş sorusu

SORU

KİLİT NOKTA

1340'ların haritası

Rumeli'ye geçiş 1353'te; haritanın tarihinde söylenemez. **TYT 2018/3**

Divanühümayunun görevi değil

Veliahdın belirlenmesi. **TYT 2019/3**

Cülus fermanı

İlahi kaynaklı, mutlak saltanat; aristokratik yönetim söylenemez. **TYT 2021/3**

Osman Gazi ve boylar

Moğollar uçlarda kalıcı egemenlik kurmadı. **TYT 2022/3**

Vakıf

Kurucunun ölümüyle bitmez; vakfiye sürekliliği güvenceye alır. **TYT 2026/3**

7 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

1 Osmanlılar Rumeli'ye 1353'te geçti; 1340'ların haritasından bu çıkmaz. **TYT 2018/3**

2 Veliahdın belirlenmesi Divanühümayunun görevi değildi. **TYT 2019/3**

3 Cülus fermanı aristokratik değil, ilahi kaynaklı ve mutlak bir saltanatı anlatır. **TYT 2021/3**

4 Moğollar Anadolu'nun uç bölgelerinde kalıcı egemenlik kurmadı. **TYT 2022/3**

5 Vakıf kurucusunun ölümüyle sona ermez; vakfiyesine göre sürer. **TYT 2026/3**

8 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Osmanlılar Rumeli'ye Çimpe Kalesi'yle geçti.

D Y

2. Divanühümayun veliahdı belirlerdi.

D Y

3. Kazasker adalet ve eğitim işlerine bakardı.

D Y

4. Defterdar tuğra çekerdi.

D Y

5. Ankara Savaşı'ndan sonra Fetret Devri yaşandı.

D Y

6. İstimalet politikası yerli halkı hoşgörüyü kazanmayı amaçlar.

☐ D ☐ Y

7. Vakıflar kurucusunun ölümüyle kapanırdı.

☐ D ☐ Y

8. Tımar sisteminde toprağın sahibi sipahidir.

☐ D ☐ Y

9. Halifelik Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlılara geçti.

☐ D ☐ Y

10. Millet sistemi toplumu etnik kökene göre ayırırdı.

☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. **D** 1353, Orhan Bey dönemi.

2. **Y** Veraset divanının görevi değildi.

3. **D** Kadı ve müderris atamaları da kazaskerindi.

4. **Y** Tuğrayı nişancı çekerdi; defterdar maliyeden sorumluydu.

5. **D** 1402-1413 arası taht kavgası.

6. **D** Hafif vergi ve din serbestliği fetihleri kalıcı kıldı.

7. **Y** Vakıf vakfiyesine göre süreklidir.

8. **Y** Toprak devletidir; sipahi vergisini alır.

9. **D** Mısır seferiyle, 1517.

10. **Y** Ölçüt dindi: Müslüman, Rum, Ermeni, Yahudi.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).